

बोर्ड प्रश्नपत्रिका: मार्च २०१९

इतिहास व राज्यशास्त्र

वेळ: २ ½ तास

एकूण गुण: 60

सूचना:

- सर्व कृती/प्रश्न सोडवणे आवश्यक आहे.
- उजवीकडील अंक प्रश्नांचे/कृतीचे पूर्ण गुण दर्शवतात.
- प्रश्न क्रमांक 1 ते 5 प्रश्न/कृती इतिहास व प्रश्न क्रमांक 6 ते 9 प्रश्न राज्यशास्त्र या विषयावरील आहेत.
- प्रश्न क्रमांक 1(अ) मध्ये संपूर्ण विधान लिहिणे आवश्यक आहे.
- प्रश्न क्रमांक 2(अ) आणि 8(ब) मधील दिलेली संकल्पनाचित्रे त्याच नमुना आराखड्यानुसार पेनाने उत्तरपत्रिकेत तयार करणे अपेक्षित आहे.
- प्रश्न क्रमांक 1(ब) मधील प्रत्येक संचातील पहिला घटक तसाच ठेवून दुसऱ्या घटकाची दुरुस्ती करणे अपेक्षित आहे.

- (अ) दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय निवडून विधान पुन्हा लिहा: [4]
  - 'प्रिमिटिव्ह कम्युनिझम टु स्लेव्हरी' हे पुस्तक ..... इतिहासलेखनाचे उदाहरण आहे.

अ) वसाहतवादी	ब) प्राच्यवादी
क) राष्ट्रवादी	ड) मार्क्सवादी
  - भारताचे राष्ट्रीय अभिलेखागार ..... येथे आहे.

अ) दिल्ली	ब) कोलकाता
क) मुंबई	ड) चेन्नई
  - भारतातील पहिले इंग्रजी वर्तमानपत्र ..... यांनी सुरू केले.

अ) जेम्स ऑगस्टस हिकी	ब) सर जॉन मार्शल
क) अॅलन ह्यूम	ड) बाळशास्त्री जांभेकर
  - ऑलिंपिक स्पर्धांची परंपरा ..... येथे सुरू झाली.

अ) ग्रीस	ब) रोम
क) भारत	ड) चीन

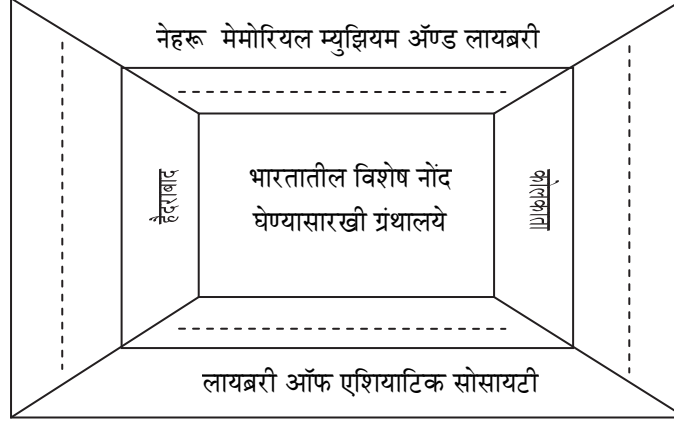
- (ब) पुढीलपैकी चुकीची जोडी दुरुस्त करून पुन्हा लिहा: [4]
1. जॉर्ज विल्हेम फ्रेडरिक हेगल	–	रिझन इन हिस्टरी
2. लिओपोल्ड व्हॉन रांके	–	द थिअरी अँड प्रॅक्टिस ऑफ हिस्टरी
3. हिरोडोटस	–	द हिस्टरीज
4. कार्ल मार्क्स	–	डीसकोर्स ऑन द मेथड
1. कुतुबमिनार	–	मेहरौली
2. गोलघुमट	–	विजापूर
3. छत्रपती शिवाजी महाराज रेल्वे टर्मिनस	–	दिल्ली
4. ताजमहाल	–	आग्रा
1. कीचकवध	–	कृष्णाजी प्रभाकर खाडिलकर
2. एकच प्याला	–	राम गणेश गडकरी
3. इथे ओशाळला मृत्यू	–	वसंत कानेटकर
4. नटसम्राट	–	विजय तेंडुलकर

4. 1. घारापुरी (एलिफंटा) – लेणी
2. पंढरपूर – देवस्थान
3. सागरेश्वर – धरण
4. पाचगणी – थंड हवेचे ठिकाण

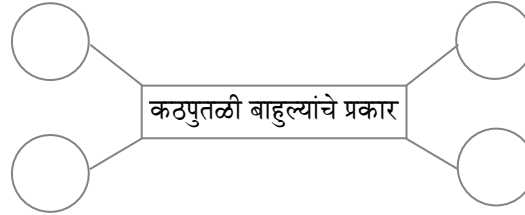
2. (अ) दिलेली संकल्पनाचित्रे पूर्ण करा (कोणतेही दोन):

[4]

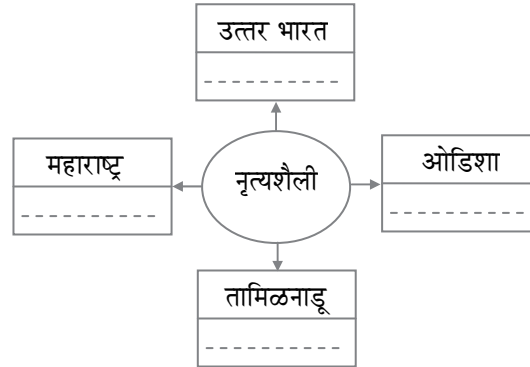
1.

2. पुढील संकल्पना चित्र पूर्ण करा:

3. पुढील संकल्पना चित्र पूर्ण करा:

(ब) थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही दोन):

[4]

1. भारतीय संस्कृती कोश
2. प्रसारमाध्यमांची आवश्यकता
3. खेळणी आणि उत्सव

3. (अ) पुढील विधाने सकारण स्पष्ट करा (कोणतेही दोन):

[6]

1. सर्व प्रसारमाध्यमात दूरदर्शन अतिशय लोकप्रिय माध्यम आहे.
2. प्रादेशिक इतिहासलेखनाला चालना मिळाली.
3. जागतिक वारशाच्या पदास पात्र ठरणारी स्थळे, परंपरा यांची यादी युनेस्कोद्वारे जाहीर केली जाते.
4. आजच्या काळात परदेशात जाण्याचे प्रमाण वाढत आहे.
5. महाराष्ट्रातील संत एकनाथांची भारुडे लोकप्रिय झाली.

(ब) थोडक्यात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन):

[6]

- व्हॉल्टेअर यांना आधुनिक इतिहासलेखनाचे जनक असे का म्हणतात?
- लोक शिल्पकला याविषयी माहिती लिहा.
- बाळ ज. पंडित यांच्या क्रिकेट समालोचनाची कोणती वैशिष्ट्ये तुम्हांला सांगता येतील?

4. दिलेल्या उताऱ्याचे वाचन करून त्याखालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

[4]

‘भारत एक खोज’

भारताच्या प्राचीन ते अर्वाचीन इतिहासाच्या संदर्भात दूरदर्शनवरून प्रसारित झालेली ‘भारत एक खोज’ ही मालिका महत्त्वाची आहे. पंडित नेहरू यांच्या ‘डिस्कव्हरी ऑफ इंडिया’ या ग्रंथावर आधारित ही मालिका होती. श्याम बेनेगल दिग्दर्शित या मालिकेने प्राचीन काळ ते अर्वाचीन काळाचा सामाजिक, सांस्कृतिक आणि राजकीय इतिहास मांडला. सखोल संशोधन आणि सादरीकरण या पातळीवर ही मालिका सरस ठरली.

हडप्पा संस्कृती, वैदिक काळ, रामायण-महाभारताचा अन्वयार्थ, मौर्य कालखंड, तुर्क-अफगाण आणि मोगलांचे आक्रमण, मुघल कालखंड आणि मुघल बादशाहांचे योगदान, भक्तिचळवळ, छत्रपती शिवाजी महाराजांचे कार्य, समाजसुधारणा चळवळी आणि स्वातंत्र्यसंग्राम अशा अनेक घटना या मालिकेतून मांडल्या गेल्या.

या मालिकेत नाट्य, लोककला, प्रबोधनपर माहिती असा आधार घेत नेहरूंच्या रूपातील कलावंत रोशन सेठ प्रास्ताविक व अन्वयार्थ सांगत असत. नेहरूंचा इतिहासाकडे बघण्याचा दृष्टिकोन आणि त्याचे प्रभावी सादरीकरण यामुळे ही मालिका संपूर्ण भारतभर वाखाणली गेली.

- ‘भारत एक खोज’ ही मालिका कोणत्या ग्रंथावर आधारित आहे?
- ‘भारत एक खोज’ या मालिकेचे दिग्दर्शन कोणी केले?
- ‘भारत एक खोज’ मालिका लोकप्रिय ठरण्यास कोणते घटक कारणीभूत असावेत असे तुम्हांस वाटते?

5. पुढील प्रश्नांची सविस्तर उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन):

[8]

- नैसर्गिक आणि सांस्कृतिक वारसा जतन करण्याच्या प्रकल्पातून कोणत्या गोष्टी साध्य होतात?
- ग्रंथालय व्यवस्थापन का महत्त्वाचे आहे?
- पर्यटन हा सर्वाधिक रोजगार निर्माण करणारा व्यवसाय होऊ शकतो याविषयी तुमचे मत व्यक्त करा.
- कार्ल मार्क्स यांचा वर्गसिद्धांत स्पष्ट करा.

6. दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय लिहा:

[4]

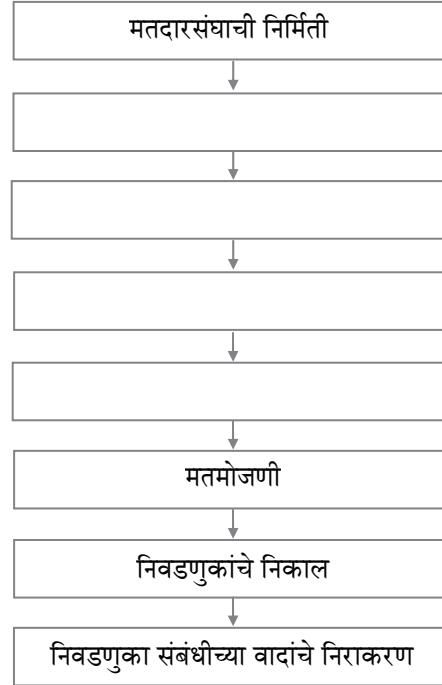
- लोकशाहीचा गाभा म्हणजे _____.
 (अ) प्रौढ मताधिकार (ब) सत्तेचे विकेंद्रीकरण
 (क) राखीव जागांचे धोरण (ड) न्यायालयीन निर्णय
- शेतकरी चळवळीची _____ ही प्रमुख मागणी आहे.
 (अ) वनजमिनीवर लागवड करण्याचा अधिकार मिळावा
 (ब) शेतमालाला योग्य भाव मिळावा
 (क) ग्राहकांचे संरक्षण करणे
 (ड) धरणे बांधावित
- ‘जस्टीस पार्टी’ या ब्राह्मणेंतर चळवळीचे रूपांतर _____ या राजकीय पक्षात झाले.
 (अ) आसाम गण परिषद (ब) शिवसेना
 (क) द्रविड मुन्नेत्र कळघम (ड) जम्मू आणि काश्मीर नॅशनल कॉन्फरन्स
- जगातील सर्वच लोकशाही राष्ट्रांपुढील मोठे आव्हान म्हणजे _____.
 (अ) धार्मिक संघर्ष (ब) नक्षलवादी कारवाया
 (क) लोकशाहीची पाळेमुळे आणखी खोलवर नेणे (ड) गुंडगिरीला महत्त्व

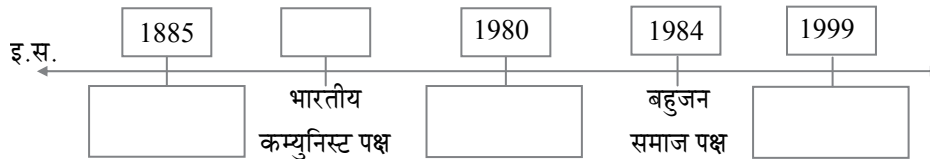
7. पुढील विधाने चूक की बरोबर ते सकारण स्पष्ट करा (कोणतेही दोन): [4]
1. संविधानाचे स्वरूप एखाद्या जिवंत दस्तऐवजाप्रमाणे असते.
  2. एखाद्या घटक राज्यात केव्हा व किती टप्प्यात निवडणुका घ्यायच्या हे राज्य सरकार ठरवते.
  3. निवडणुकीतील भ्रष्टाचारामुळे लोकांचा लोकशाही प्रक्रियेवरचा विश्वास उडू शकतो.

8. (अ) पुढील संकल्पना स्पष्ट करा (कोणतेही दोन) : [4]
1. प्रादेशिकता
  2. जलक्रांती
  3. माहितीचा अधिकार

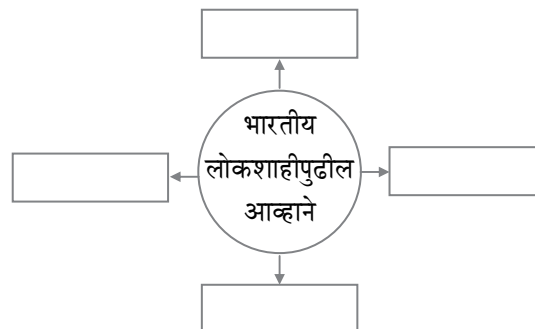
- (ब) दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा (कोणतेही दोन) : [4]
1. निवडणूक प्रक्रिया :

2. भारतातील राष्ट्रीय पक्षांच्या स्थापनेसंदर्भातील पुढील कालरेषा पूर्ण करा:

3. पुढील संकल्पनाचित्र पूर्ण करा :

9. पुढील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन):

[4]

1. स्वातंत्र्यपूर्वकाळात स्त्री चळवळी कोणत्या सुधारणांसाठी लढत होत्या?
2. राजकीय प्रक्रिया पारदर्शक होण्यासाठी कोणते प्रयत्न केले जातात?
3. पहिल्या लोकसभा निवडणुकीच्या मतदान पद्धतीचे कोणते वैशिष्ट्य तुम्हांला जाणवते?
4. कोणत्या कायद्यांमुळे महिलांना आपले स्वातंत्र्य जपण्यास आणि स्वतःचा विकास साधण्यास अनुकूल वातावरण निर्माण झाले आहे?